

Discussie over moraal moet niet uitlopen op dwang

Politiek is altijd een machtsspel

Tolerantie en vrijheid lijken echt begrippen van deze tijd. Toch valt het met die tolerantie en vrijheid wel mee, vindt Theo Boer. De vrijheid van burgers staat onder druk door regels van de overheid, hoe goed bedoeld ook.

Wij leven in een tijd van vrijheid en tolerantie. In veel documentaires en verfilmingen wordt het verleden afgeschilderd als een tijd waarin mensen over het algemeen kortzichtiger waren dan nu. Men nam elkaar massaal de maat, er was grote sociale controle en men deinsde er niet voor terug om desnoods machtsmiddelen in te zetten. Mensen mochten niet zijn wie zij wilden, men moest zijn ware aard verborgen houden, met alle ontsparingen vandien. Religie was een belangrijke motivatie voor dit machts spel. Waar dit systeem van hypocrisie en repressie toe kon leiden, zien we in het massale misbruik van kinderen door geestelijken.

Het paradoxale is dat we tegelijkertijd heimwee hebben naar vroeger. De beelden die we van de traditie hebben zijn kennelijk divers. De onlangs beëindigde KRO-serie *Toen was geluk heel gewoon* brengt dat in beeld. Enerzijds was het zoals de titel suggereert zonder tv en computers een halve eeuw geleden allemaal veel gezelliger. Anderzijds zijn al die gezellige personages elkaar voortdurend aan het opvoeden tot grotere tolerantie. Huisvrouw Nel (Joke Bruijs) is onvermoeibaar in het bestrijden van vooroordelen bij echtgenoot Jaap (Gerard Cox) en huisvriend Siem (Sjoerd Pleijsier), vooroordelen tegen homo's, het homohuwelijk, samenwonen, alloctonen en werkende vrouwen. Impliciet zijn de personages uit deze tijd dat geluk heel gewoon was zich ervan bewust dat ze nog een lange weg te gaan hebben naar een verlichte moraal. Blijmoedig engageren zij zich in het proces van morele transformatie, zich niet bewust dat ze daarmee ook nieuw moralisme en een andersoortige hardheid binnenhalen.

Want zijn we tegenwoordig toleranter? Ondanks kocht ik na jaren weer eens een doosje sigaren. Op een warme zomeravond in de tuin bij het opengaan van de Teu-

nisbloem een sigaretje roken en denken aan de goede dagen met mijn vader. "Papa! Daar ga je dood van!" riep mijn zoon van zes. Ik legde uit dat er een verschil is tussen incidenteel en dwangmatig, huiskamer en tuin, over de longen of niet. "Papa", ging mijn dochter van bijna tien verder, "Roken tast de kwaliteit van het sperma aan en veroorzaakt onvruchtbaarheid!"

Totalitair

Terwijl ik probeerde om deze teksten uit mijn en hun gezichtsveld te krijgen, realiseerde ik me dat deze en andere overheids campagnes, hoe begrijpelijk ze op zich zijn, nare totalitaire trekken hebben. Natuurlijk: wij hebben er tegenwoordig vrijheden bij die we vroeger ontbeerden. En natuurlijk: het is ook nodig dat de overheid op gevaren wijst. Maar er zijn nieuwe vormen van machtsuitoefening gaande. Je kunt jezelf nog zo verlicht, sociaaldemocratisch of liberaal noemen, maar wie noest bezig is om door middel van beleid, wet- en regelgeving de

samenleving een nieuwe morele kwaliteit te geven, doet in effect weinig anders dan de verguisde moralist uit Staphorst. Met één verschil: deze laatste weet naar

den bij wet worden opgelegd maakt de rede plaats voor macht, vrijheid voor dwang en mondigheid voor gelatenheid. Niet dat ze allemaal verkeerd zijn: maatre-

Politiek, zeiden Machiavelli en Hobbes, is een hard spel waarin mensen macht over anderen proberen uit te oefenen

alle waarschijnlijkheid tenminste nog dat hij een moralist is. De samenleving was en blijft het strijdperk van een machtsstrijd over wat anderen moeten vinden en doen. Natuurlijk moet er over moraal gediscussieerd worden, en laat het daar maar stevig aan toe gaan. Zolang je je kracht vindt in argumenten en de tegenstander zich in alle vrijheid kan laten overtuigen. Zolang je maar niet probeert om je gesprekspartner met dwingende maatregelen tot inzicht te brengen. Want als morele waar-

gelen om het roken te ontmoedigen, de plicht om autogordels te dragen, het verbod op bellen in de auto, de criminalisering van de pedagogische tik en het verbod op gloeilampen. Maar waar houdt het op? Wat is er straks eigenlijk nog tegen een rookverbod in aanwezigheid van kinderen of tegen het verplicht dragen van een valhelm en reflectiehesjes op de fiets?

Aan het begin van de 21e eeuw staat de vrijheid van burgers en organisaties onder grote druk: gemeenten screenen of

Veiligheid voor alles, of vrijheid voor alles? Foto SXC Charlotte Pickering

ouders wel kinderen kunnen opvoeden, de subsidiekraan voor levensbeschouwelijke organisaties gaat dicht bij een ondeugdelijk aanstellingsbeleid, de SGP is inmiddels tot een semicriminele organisatie verklaard, de aftrekbaarheid van giften dreigt op de schop te gaan, levensbeschouwelijke omroepen zouden moeten fuseren, scholen met een eigen visie op seksualiteit of evolutie krijgen met de Inspectie te maken. Veel van deze maatregelen zijn, gelukkig, ingegeven door oprechte zorg voor het welzijn van anderen. Tegelijkertijd zijn zij, helaas, ook uitingen van de nooit te stillen behoefte om anderen voor te schrijven hoe zij dienen te leven.

Heersen

Politiek, zeiden Machiavelli en Hobbes en velen na hen, is een hard spel waarin mensen macht over anderen proberen uit te oefenen. Dat de democratie in dat spel fatsoensnormen aanbrengt en er onder politici velen zijn die hun taak vooral opvatten in termen van dienen, laat onverlet dat politiek een spel is van verliezers en winnaars. Wie eenmaal de macht in handen krijgt, krijgt de smaak van het heersen gauw genoeg te pakken.

Winnaars die het bestaan van diepe pluraliteit en morele minderheidsposities niet als een gegeven accepteren, of zij nu rechts, paars-plus of midden heten, vormen een gevaar voor de vrijheid. Die impliceert immers ook de vrijheid om van een al te verregaand paternalisme van anderen gevrijwaard te blijven. Tegen die achtergrond heeft het gebed voor de overheid anno 2010 nog niets aan belang ingeboet.

Theo Boer

Dr. Theo Boer is Universitair docent ethiek aan de Protestantse Theologische Universiteit (PThU) te Utrecht.

